

Utevistelse – Nötkreatur

Från seminariet "Det är inne att vara ute"

Birgitta Johansson (redaktör)

Att låta djuren vara utomhus är en viktig del i ekologisk djurhållning. Utevistelsen ska innebära ett gott djurskydd och en god ekonomi utan att öka risken för att djuren drabbas av parasiter. Den ska inte heller ge förluster av växtnäring som belastar vatten och luft.

Fördelar med utevistelse

Att nötkreatur vistas ute är en grundförutsättning i ekologisk produktion och de ska även ha en del av sitt foderintag via bete under betesperioden. Utevistelsen ger djuren möjlighet till naturligt beteende och förbättrad hälsa. Nötkreatur får till exempel bättre rörlighet med färre benproblem än om de står inne. De får även färre luftvägsjukdomar än uppstallade djur.

Det är möjligt att hålla nötkreatur parasitfria utan att använda avmaskningsmedel. Lantbrukaren behöver ordna en bra betesrotation på parasitfria beten, framförallt till förstagångsbeterna som inte har hunnit få immunitet. Felaktigt användande av avmaskningsmedel kan leda till problem med resistenta parasiter.

Utegångsdjur ska under den kalla årstiden ha tillgång till ligghall eller annat skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats. Byggnadskostnaderna måste vara minimala för att få ekonomisk hållbarhet i nötkreatursproduktionen, särskilt i småskalig köttproduktion. Ett sätt att minska kostnaderna är utedrift i kombination med enkla byggnader eller ligghallar. Skogskanter eller vindskyddsstaket kan användas som vindskydd.

Djur ute kan bidra med flera nyttigheter såsom att skörda sitt eget foder, sprida gödsel samt gynna flora och fauna. Betesdjur behövs i Sverige för att klara vårt mål om ”öppna landskap”.

Utmaningar med utevistelse

När nötkreaturen hålls utomhus året runt, även under den kalla perioden, bör man tänka på deras kritiska temperatur, d.v.s. när de behöver energitill-

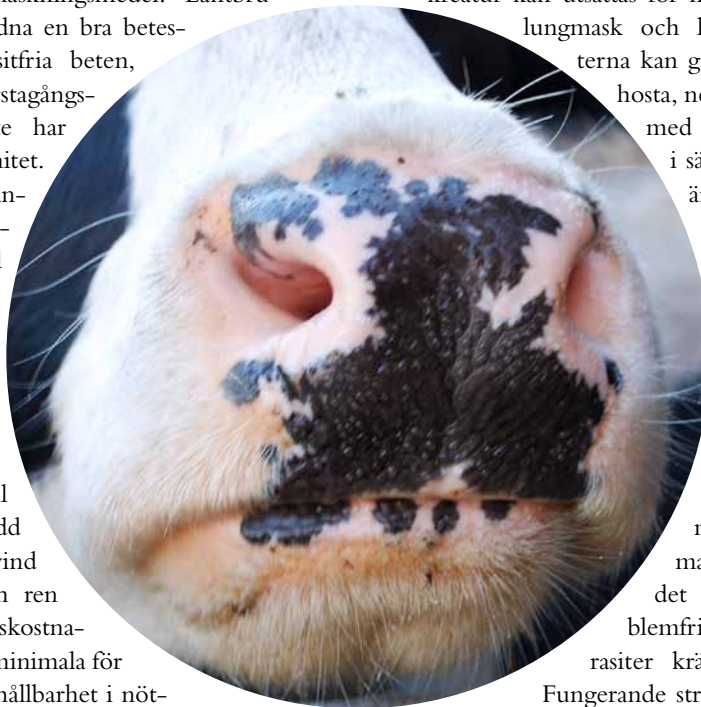
skott för att hålla eller bli av med värmen. Nyfödda kalvar har en nedre kritisk temperatur vid +8 grader. Vid en månads ålder är gränsen -2 grader. En intensivt utfodrad stut har däremot en övre kritisk temperatur redan vid 10 plusgrader. Därmed är det viktigt att även tänka på skydd mot värme och sol på sommaren.

I ekologisk produktion får djuren inte avmaskas förbyggande så det är viktigt att ha en bra alternativ lösning för att undvika parasitangrepp. Nötkreatur kan utsättas för mag- och tarmmask, lungmask och leverflundra. Parasiterna kan ge upphov till diarré, hosta, nedsatt aptit och därmed nedsatt tillväxt och i sällsynta fall död. Det är svårt att ge en lösning till att undvika parasitangrepp som passar alla då var gård har olika förutsättningar.

Olika betesstrategier kan vara mycket effektiva mot betesburna maskinfektioner men det är inte alltid problemfritt då t.ex. olika parasiter kräver olika åtgärder.

Fungerande strategier kan vara utspädande av parasiterna genom exempelvis sambete eller växelbete och förebyggande genom exempelvis betesvila eller sent betessläpp. Beten som ingår i en växtföljd på åker har mindre parasittryck jämfört med långliggande/permanenta beten då en viss sanering av parasiter sker när betet bryts av med andra grödor och hålls djurfritt under något år. Att undvika parasitangrepp genom betesrotation med parasitfria beten är effektivt om det finns möjlighet till det.

En diko med förstagångsbetande kalv som går tillsammans på ett icke parasitfritt bete utgör en särskild risk för parasitangrepp på kalven. En annan riskfaktor är naturbetesmarker som ofta betas hårt

och är svåra att hålla parasitfria. Det är viktigt att se till att djuren får tillräckligt med foder på den typen av bete, även om det uppstår en målkonflikt mellan växande och välmående djur på naturbetesmarker och att ha ett tillräckligt betestryck för

att bevara särskilda värden i betesmarkerna. En objektiv bedömning av kalvarnas tillväxt på bete bör genomföras. Selektiv avmaskning baserad på tillväxt kan vara en framtida lösning. Ta träckprov och analysera för att avmaska vid diagnos.

Viktigt för mark och miljö

- Släpp på djuren först när betet börjar växa och ta bort dem när betet slutar växa för att undvika permanenta skador på vegetationstäcket.
- Strip- eller rotationsbete gör att djuren sprider träck och urin jämnare, liksom flytt av foderplats.
- Anpassa djurtätheten efter betesvallens tillväxt och kväueupptag.
- Vistelseytor för djur på vintern ska vara hårdgjorda, dränerade eller naturligt ha motsvarande funktion.
- För att kunna bibehålla växttäckets under blöta och kyliga men inte frusna förhållanden på leriga jordar så krävs en planerad rotation mellan flera vistelseytor.
- För att skydda särskilt utsatta ytor mot trampskador kan markytan stabiliseras med dränerande material eller armerande mattor. Materialet ska vara komfortabelt för djuren och det är en fördel om gödsel kan tas bort från ytan.

Viktigt för djurhälsa och djurvälstånd

- Krav på tillgång till ligghall eller annat skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats.
- Se till att djuren har tillräckligt med foder under utevistelsen! Kontrollera deras hull regelbundet och väg dem om möjlighet finns. Tillgång till vatten med god hygienisk kvalitet är viktigt.
- Flytta utfodringsplatsen ofta.
- Stängsel som innehåller taggtråd får inte vara elektrifierade.
- Styr kalvningarna till den varma årstiden.
- Regn vid 0 grader är värre än snö vid -15 grader.
- Träna gärna djuren för transport.
- Använd helst parasitfria beten till förstagångsbetarna.
- Provtva nötkreaturen för parasitangrepp i rätt tid. För exempelvis mag- och tarmmask provtas ungdjuren 4–6 veckor efter betessläpp. Provtva djuren vid inköp.
- Betar nötkreaturen fuktiga marker är risken för parasitangrepp större än vid bete på torra marker.
- Gå med i ett kontrollprogram där veterinären kan avgöra vad som behöver göras för den aktuella besättningen.

Den 20–21 november 2012 samlades omkring 50 lantbrukare, rådgivare, forskare samt representanter för myndigheter och branschorganisationer i Skara. Syftet med seminariet var att förena forskning och praktiska erfarenheter av parasiter och andra aspekter av utevistelse i ekologiska besättningar. Foto: Anna Wallenbeck.

Utgivningsår: 2013, Uppsala

Utgivare:

SLU, EPOK – Centrum för ekologisk produktion och konsumtion

Layout: Pelle Fredriksson, SLU, EPOK

Foto: Annika Arnesson och Anna Wallenbeck

© SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Innehållet är sammanställt från föreläsningar vid seminariet "Det är inne att vara ute" den 20–21 november 2012. Föredragande var Johan Höglund, Karl-Ivar Kumm, Eva Salomon, Birgitta Staaf Larsson samt Elöd Szántó.

Mer dokumentation finns på <http://www.slu.se/ute-nov12>

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling; Europa
investerar i landsbygdsområden

Sveriges lantbruksuniversitet

Huvudorter är Alnarp, Skara, Umeå och Uppsala.

Tel: 018-67 10 00 • www.slu.se • Org nr: 202100-2817